

Podzimní semestr 2005

SOC403: Teoretická sociologie 20. století

Vyučující: doc. Radim Marada, Ph.D.

Závěrečný esej: Rozdíl v chápání občanství mezi západním světem a částí asijsko – pacifického regionu

autor: Jiří Vilím

V mnou zpracovávaném referátu se Castles s Davidsonem (2000, kapitola 8) zabývají globalizací a občanstvím v asijsko – pacifickém regionu. Oblast představuje jakýsi protiklad vývoje pohledu na občanství v euroamerické kulturní oblasti. Tento region byl zvolen kvůli své velikosti a důležité roli, jež sehrává v procesu současné globalizace.

Kvůli značně netypickému obsahu referátu, je jeho komparace s povinnou literaturou kurzu (která se zabývá téměř výhradně otázkami občanství v evropské či americké kulturní oblasti) možná pouze skrze srovnání asijsko – pacifického regionu a tzv. západního světa.

V referátu zmiňovaný region je velice obsáhlý, a proto jsem si pro účely tohoto eseje zvolil za relevantní státy pouze Japonsko a země „asijských tygrů“ (Jižní Korea, Singapur, Taiwan).

Charakteristika všech těchto zemí je do jisté míry společná. Zásadní roli ve společnosti zde hraje rodina (myšleno jako hlava rodiny). Společnost je silně patriarchální a ve zvolených státech také velmi homogenní. Typická je zde vysoká migrace uvnitř států, způsobená velkou ekonomickou a sociální nerovností mezi jednotlivými regiony. Vyskytuje se také migrace mezi státy, nově příchozí však narážejí na silnou bariéru a diskriminaci ze strany starousedlíků. V regionu totiž nalezneme velmi silné pouto lidí a země. Castles a Davidson (2000) k tomu dodávají: „Toto nabízí otázku, jak se někdo může stát nacionálním v takových podmínkách.“¹

Občanství a s ním spojená práva a povinnosti jsou v popisovaných zemích privilegiem téměř pouze pro původní obyvatelstvo. Navíc v místních jazycích je slovo „občan“ spojeno spíše s povinnostmi, než právy. Některé zdejší jazyky ekvivalent tohoto slova zcela postrádají. Občanství je zde charakterizováno jednak zmiňovanou příslušností lidí k půdě, zároveň však také „krví“. Tím dochází k exkluzi skupin, které se sice na území státu

¹ Castles, S. – Davidson, A. : *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*. MacMillan Press. London. 2000. str.189.

zdržují (např. menšiny přijíždějící za prací), ale s místními je nepojí krevní pouto. Nutno podotknout, že krví je zde myšlena krev otce.

Takové míry nacionalismu se podle Giddense (1987) dosáhne tím, že: „Administrativní aparát státu začne pronikat do každodenních aktivit lidí.“² Toho je zde bez problémů dosaženo, protože stát působí jednak přímo na jedince, ale i na mezičlánky v podobě rodiny, náboženství a dalších..

To je jedním ze zásadních rozdílů od Západní civilizace. V době vzniku moderních států v Evropě se pozornost zaměřovala právě na vymýcení těchto mezičlánků ve vztahu stát – občan. Podle Bendixe (1964) je pro Evropu typický souboj plebiscitárního principu s principem funkční reprezentace. Funkční reprezentace připisuje poslání určitým zájmovým skupinám, které mají své opodstatnění v tom, že zabraňují zneužívání ekonomicky a sociálně závislých. Plebiscitární princip naproti tomu nastoluje požadavek plné rovnosti všech lidí, což existenci takových skupin vylučuje. Sám Bendix k tomu dodává: „Čím je komunita větší, čím přísnější jsou limity pro to být voličem a čím více lidí má přímý vztah k držitelům moci, tím více se plebiscitární princip dostává do konfliktu s funkční reprezentací.“³

Dalším odlišným prvkem obou kultur je pohled na občanství jako takové. V Asii je chápáno jako cosi pasivního. Člověk je občanem proto, že jeho otec je občanem také. V Evropě (konkrétně v Anglii) se podle Bendixe zhruba před 200 až 300 lety dožadovala v té době exkludovaná chudina občanských práv s tím, že také ona se svou prací podílí na tvorbě národního bohatství. Tento názor byl přijat jako legitimní, čímž se dosavadní exkluze těchto lidí stala protiprávní. Jako kritérium občanskosti je zde tedy bráno to, jestli je jedinec pro stát prospěšný. Občanství je chápáno jako aktivní.

² Giddens, A.: *The Nation-State and Violence*. University of California Press. Berkley. 1987. str. 210.

³ Bendix, R.: *Nation-Building and Citizenship*. University of California Press. Berkley. 1964. str. 75.

V porovnání s Asií, kde je získání občanství pro cizince téměř nemožné, vypadá stejný akt v Evropě velmi snadno. Podle Castlese s Davidsonem (2000) stačí pro získání francouzského občanství žít pět let na jejím území, složit jazykovou zkoušku jako důkaz sounáležitosti, mít dobrý charakter (tato definice však zní velmi vágně a zřejmě právě zde se vyskytuje možnost selektivní regulace imigrantů) a řádně platit daně.

Zamyslíme-li se nad odlišností dnešních sociálních podmínek v obou regionech, zjistíme, že Asii se v mnohém více podobala Evropa v době vzniku moderních států. Také zde bylo typické vyloučení ekonomicky slabých z politického života. Bendix (1964) to zdůvodňuje obavou ze snadné ovlivnitelnosti lidí, kteří jsou na někom závislí. Zatímco v Evropě se díky zavedení tajné volby, systému povinné školní docházky, rozšíření masového tisku, zvětšení geografické mobility a odosobnění pracovních vztahů staly plnoprávní občané téměř ze všech dospělých lidí, Asie podle Castlese s Davidsonem: „Nejeví známky zmenšení národní suverenity a snadnějšího přístupu k občanským právům, který byl typický pro Evropu a Ameriku v posledních padesáti letech.“⁴

Autoři sami však dodávají, že jistou výjimkou je v tomto ohledu Japonsko. To pod mezinárodním tlakem rozšiřuje práva exkludovaných menšin na svém území. Často jde však spíše o formální ústupek, který nepřechází do praxe. Bendix k tomu výstižně dodává: „Právo pouze definuje legální možnosti. Je ale hluché k tomu, zda jich člověk dokáže využít.“⁵ Japonské soudnictví bývá navíc kritizováno za to, že je zaujaté proti všemu, co nese projevy nonkonformity.

Složitější situace panuje u asijských ekonomických tygrů. Ty nemůžeme označit za skutečné demokracie, protože opozice je stále utiskována a

⁴ Castles, S. – Davidson, A.: *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*. MacMillan Press. London. 2000. str. 194.

⁵ Bendix, R.: *Nation-Building and Citizenship*. University of California Press. Berkley. 1964. str. 76.

označována za komunistickou propagandu. To vede k tomu, že volné místo ve společnosti zabírají zločinecké organizace. Na ně se často obracejí i obyčejní občané s žádostí o pomoc. V praktické rovině tak mají tyto organizace svoji legitimitu. Jejich existence však dle Castelse s Davidsonem brání rozšíření demokratického pojetí občanství hned ve dvou rovinách: „Zprvé vyvrací to, že je právo stejné pro všechny. A tím, že jsou často napojeny na oficiální vládu, tuto vládu činí uzavřenou a tajnou, což je v rozporu s demokratickými požadavky na ni.“⁶

Fenomén zločineckých organizací v tomto regionu je podle mě zajímavý ještě z dalšího hlediska. Tyto gangy se dle Castellse (1997) de facto odmítají podřídit autoritě státu a svou činností přesahují jeho hranice. Podobný úkaz můžeme vysledovat i v současné západní společnosti. Svět se stává globálním a nadnárodní společností, nevládní organizace a různá náboženská či kriminální hnutí, přesahují moderní národní státy. „Národní státy dnes jsou a stále více budou uzly v síti mezinárodních mocenských vztahů“⁷

Závěrem můžeme konstatovat, že rozdíl v pojetí občanství mezi asijským regionem a euroamerickou oblastí je značný. K pochopení této situace si musíme uvědomit, že občanství, jak je v textu chápáno, bylo do Asie zaneseno až evropskými kolonizátory. To, co jinde funguje, ale zkrátka nemusí pasovat všude.

„I státy, které jinak z globalizace velmi ekonomicky těží, odmítají přijmout demokratický model občanství, nebo jej alespoň nedokáží uvést v praxi.“⁸

⁶ Castles, S. – Davidson, A.: *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*. MacMillan Press. London. 2000. str. 200.

⁷ Castells, M.: *The Power of Identity*. Blackwell, Oxford. 1997. str. 304.

⁸ Castles, S. – Davidson, A.: *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*. MacMillan Press. London. 2000. str. 206.

Dle Castlese s Davidsonem (2000) je důležité, aby se západní svět tvářil v tvář asijským podmínkám pokusil vytvořit nová pravidla pro soužití mezi civilizacemi, jež se potkávají v novém globálním společenském prostoru.

Použitá literatura:

Bendix, R.: *Nation-Building and Citizenship*. University of California Press. Berkley. 1964.

Castells, M.: *The Power of Identity*. Blackwell, Oxford. 1997.

Castles, S. – Davidson, A. : *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*. MacMillan Press. London. 2000.

Giddens, A.: *The Nation-State and Violence*. University of California Press. Berkley. 1987.